

OSALLISENA SUOMESSA DELAKTIG I FINLAND

10.12.2013

OSALLISENA SUOMESSA –HANKKEEN SUOSITUKSET

Osallisena Suomessa -hanke on vuosina 2011–2013 toteutettu maahanmuuttajien koulutuksen kehittämishanke. Hankkeen lähtökohdaksi on ollut koulutuksen asiakaslähtöisyyden kehittäminen ja maahanmuuttajien yksilöllisten tarpeiden parempi huomioiminen koulutuksessa. Koulutuksen kehittämisen pohjaksi hankkeessa määriteltiin kolme kotoutumisen polkua:

1. Työmarkkinoilla jo olevat ja sinne nopeasti suuntaavat aikuiset maahanmuuttajat
  - koulutuksen työelämäyhteyksien tiivistäminen ja työllistymisen tukeminen
2. Erityistä tukea tarvitsevat aikuiset maahanmuuttajat
  - joustavien koulutusmallien kehittäminen mm. kotivanhemmille ja luku- ja kirjoitustaidottomille
3. Maahanmuuttajalapsen ja -nuoren
  - uusien toimintatapojen kehittäminen varhaiskasvatukseen, esiopetukseen, perusopetukseen ja lukiokoulutukseen sekä koulutuksen kehittäminen oppivelvollisuusiän ylittäneille nuorille

Suomi kansainvälistyy ja väestö monimuotoistuu. Osana globaalia liikkuvuutta Suomeen muutetaan muualta maailmasta samoin kuin myös Suomesta muutetaan ulkomaille. Maahanmuutto luo mahdollisuuksia vastavuoroiselle uuden oppimiselle ja osaamisen kehittymiselle, mikäli maahanmuuttajien potentiaali osataan hyödyntää.

Maahanmuuttajat ovat tervetullut osa suomalaista yhteiskuntaa. Kaikilla Suomessa asuvilla tulee olla yhdenvertainen mahdollisuus osallistua yhteiskunnan toimintaan sekä rakentaa itselleen ja perheelleen hyvää elämää. Kielen oppiminen, yhteiskunnan tuntemus ja vuorovaikutus muiden kanssa tukevat aktiivista kansalaisuutta ja kotoutumista.

Osallisena Suomessa –hankkeessa on kokeiltu ja kehitetty uudenlaisia tapoja edistää lasten, nuorten ja aikuisten maahanmuuttajien kotoutumista koulutuksen avulla. Hanketta on toteutettu työ- ja elinkeinoministeriön, opetus- ja kulttuuriministeriön, sisäasiainministeriön, Suomen Kuntaliiton,

Suomen Kulttuurirahaston ja Svenska kulturfondenin yhteistyöllä ja yhteisrahoituksella. Hankkeen kehittämistyöhön on osallistunut laaja joukko valtion ja kuntien viranomaisia, koulutuksen järjestäjiä ja järjestöjä.

Nämä suositukset on valmisteltu hankkeesta saatujen tulosten ja kokemusten pohjalta. Osallisena Suomessa –hankkeen kehittämissuunnitelma on vastannut hankkeen suositusten valmistelusta. Suositukset antaa Osallisena Suomessa –hankkeen johtoryhmä, jossa ovat edustettuina työ- ja elinkeinoministeriö, opetus- ja kulttuuriministeriö, sisäasiainministeriö, Suomen Kuntaliitto, Suomen Kulttuurirahasto ja Svenska kulturfonden¹.

Suosituksien ohessa esitellään esimerkkejä Osallisena Suomessa –kokeiluista, joiden tuloksia voidaan hyödyntää kehittämistyössä valtakunnallisesti ja paikallisesti. Suositukset koskevat pääosin aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen kehittämistä. Lisäksi esitellään lasten ja nuorten kokeiluhankkeiden teemoja sekä hankkeen keskeisiä suosituksia lasten ja nuorten osalta.

Osallisena Suomessa –hankkeen johtoryhmä pitää tärkeänä, että suositusten pohjalta laaditaan toimeenpanosuunnitelma, jossa yksilöidään suositusten toimeenpanon vastuut, aikataulut ja niiden edellyttämät resurssit.

Yksityiskohtaisemmin hankkeen näkemyksiin ja tuloksiin niin lasten, nuorten kuin aikuistenkin osalta voi tutustua seuraavissa julkaisuissa, joita on hyödynnetty suositusten laatimisessa.

- *Osallisena Suomessa – Kehittämissuunnitelma maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi (Jyväskylän yliopiston Soveltavan kielentutkimuksen keskus ja Suomen Kulttuurirahasto 2010)*
Kehittämissuunnitelma on toiminut Osallisena Suomessa -hankkeen kehittämistyön perustana. Julkaisu sisältää katsauksen maahanmuuttajien koulutuksen kehittämisalueisiin sekä ratkaisuehdotuksia kotouttamistyön ja kotoutumiskoulutuksen kehittämiseksi.
- *Osallisena Suomessa – kokeiluhankkeiden satoa (Jyväskylän yliopiston Soveltavan kielentutkimuksen keskus, Suomen Kulttuurirahasto ja Svenska kulturfonden 2013)*
Kokeiluhankkeiden satoa -julkaisussa kuvataan Osallisena Suomessa -kokeiluhankkeiden kehittämistyötä ja tuloksia sekä esitetään johtopäätöksiä kokeiluhankkeiden kokemusten pohjalta. Julkaisu sisältää kokeiluhankkeiden omia artikkeleita kehittämistyöstä.
- *Osallisena Suomessa –hankkeen arviointiraportti (Ramboll Management Consulting Oy 2013)*
Raportissa arvioidaan maahanmuuttajien koulutuksen nykytilaa ja kokeiluhankkeiden tuloksia sekä esitetään nykyjärjestelmälle vaihtoehtoisia tapoja organisoida maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen järjestelmä. Arvioinnin on toteuttanut Ramboll Management Consulting ja sen ohjausryhmänä on toiminut Osallisena Suomessa –hankkeen kehittämissuunnitelma. Arvioinnin valmistelussa on kuultu Osallisena Suomessa – kokeiluhankkeita, viranomais- ja järjestötahoja sekä nykyisiä koulutuksen järjestäjiä. Lisäksi

¹ Myöhempana suositusten antajaan viitataan sanoilla "Osallisena Suomessa –hanke"

arviointityössä on hyödynnetty aiempaa kirjallista materiaalia maahanmuuttajien koulutuksesta.

- *Kumppanuutta kotouttamisen kentillä (Lautiola, Hannele 2013)*
Selvityksessä kuvataan järjestöjen eri rooleja ja vahvuuksia kotoutumisen edistämässä sekä nostetaan esimerkkejä viranomaisten ja järjestöjen yhteistyöstä kotoutumisen edistämiseksi.

AIKUISET MAAHANMUUTTAJAT

KOHTI YHDENVERTAISTA JA TASA-ARVOISTA KOTOUTUMISKOULUTUSTA

Kotoutumiskoulutus on yksi keskeisistä aikuisten maahanmuuttajien kotoutumisen edistämisen välineistä. Maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen tavoitteena on kieli- ja yhteiskuntakoulutuksen avulla edistää osallisuutta yhteiskunnassa ja työelämässä.

Osallisena Suomessa –hankkeen tavoitteena on ollut kehittää maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen joustavuutta, jatkuvuutta ja selkeyttä. Lisäksi tavoitteena on ollut parantaa koulutuksen saatavuutta erityisesti niiden maahanmuuttajien osalta, jotka jäävät nykyisen työvoimakoulutuksena järjestettävän kotoutumiskoulutuksen ulkopuolelle. Kotoutumiskoulutusta ei ole viime vuosina myöskään ollut saatavilla riittävästi, minkä takia koulutukseen on erityisesti kasvukeskuksissa jouduttu odottamaan joskus pitkäänkin.

Osallisena Suomessa –hankkeen aikana toteutettuja uudistuksia

Osallisena Suomessa –hankkeen aikana on toteutettu kotoutumisen edistämisen ja kotoutumiskoulutuksen vaikuttavuuden kehittämisen kannalta keskeisiä uudistuksia, jotka osaltaan vastaavat hankkeen valmisteluvaiheessa esiin nostettuihin kehittämistarpeisiin:

- Opetushallitus antoi 1.2.2012 määräyksen aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelman perusteista ja aikuisten maahanmuuttajien luku- ja kirjoitustaidon koulutuksen opetussuunnitelman perusteista. Opetussuunnitelman perusteiden avulla kehitettiin ja yhdenmukaistettiin kotoutumiskoulutuksen laatua.
- Valtiontalouden kehyspäätyösuunnitelmassa 2013-2016 (4.4.2012) työvoimakoulutuksena järjestettävään maahanmuuttajien kotoutumiskoulutukseen kohdennettiin 5-20 miljoonan vuosittainen lisärahoitus.
- TE-palvelut organisoitiin vuoden 2013 alusta lukien palvelulinjapohjaisella toimintamallilla. Jokaisessa TE-toimistossa on seuraavat palvelulinjat: 1) työnvälitys ja yrityspalvelut, 2) osaamisen kehittämisen palvelut sekä 3) tuetun työllistymisen palvelut. Käyttöön otettu

palvelumalli mahdollistaa myös maahanmuuttaja-asiakkaiden palvelun palvelutarpeen mukaisesti

- Valtiontalouden kehyspäätyösuunnitelmassa 2014-2017 (27.3.2013) päätettiin kotouttamisen osaamiskeskusten perustamisesta. Osaamiskeskus aloittaa toimintansa vuonna 2014.
- ALPO - Suomeen muuttaneiden alkuvaiheen ohjaus ja osaamisen kehittäminen –hanke on vuosina 2007-2013 kehittänyt maahanmuuton alkuvaiheen ohjaus- ja neuvontapalveluita. Hankkeessa on kehitetty muun muassa kielitaidon arvioinnin (Testipiste) ja koulutukseen ohjauksen (Koulutusportti) toiminnot. Lisäksi opetushallituksen johdolla on rakennettu kotisuomessa.fi – verkkopalvelu, jonka avulla aikuiset maahanmuuttajat voivat opiskella suomen kieltä sekä kulttuuriin ja työelämään liittyviä asioita. Lisäksi palvelusta löytyy aineistoa myös maahanmuuttajien ruotsin kielen opiskeluun.

Kotoutumiskoulutuksen vaihtoehtoisten järjestämismallien arviointia

Osallisena Suomessa –hankkeessa on arvioitu uudenlaisia tapoja organisoida kotoutumiskoulutuksen nykyinen järjestelmä. Kotoutumiskoulutuksen vaihtoehtoisten järjestämismallien arvioinnissa on käyty laajaa vuoropuhelua eri viranomaistahojen, koulutuksen järjestäjien ja järjestöjen kanssa. Arviointiprosessin aikana mallien vahvuuksia ja heikkouksia on tarkasteltu eri näkökulmista. Arvioinnissa on noussut monenlaisia, osittain vastakkaisiakin näkemyksiä kotoutumiskoulutuksen kehittämisen tavoista.

Hankkeessa parhaiksi tunnistetut, nykyjärjestelmälle vaihtoehtoiset kotoutumiskoulutuksen järjestelmän organisoinnin mallit ovat: 1) ”**Kaksi virtaa**”: Kotoutumiskoulutuksen järjestelmä, joka vastaisi pääosin nykyistä järjestelmää TE-toimiston ja kunnan vastuiden osalta. Mallissa vastuita ja työnjakoa selkeytettäisiin lähinnä työvoiman ulkopuolella olevien maahanmuuttajien ja yleissivistävän koulutuksen osalta 2) ”**Tiimalasi**”: Kotoutumiskoulutuksen järjestelmä, jossa maahanmuuttajien kotoutumisen alkuvaiheen koulutukseen panostettaisiin nykyistä vahvemmin kunnan ja TE-toimiston yhteistyöllä. 3) ”**Oppilaitosten imu**”: Kotoutumiskoulutuksen järjestelmä, jossa kotoutumiskoulutusta järjestäisivät valtionosuusjärjestelmän puitteissa järjestämisluvilla oppilaitokset.²

Osallisena Suomessa –hanke näkee, että jokaisessa mallissa on vahvuutensa. Suosituksissa on yhdistelty eri vaihtoehtojen vahvuuksia erityisesti siitä näkökulmasta, miten pystyttäisiin parhaiten tukemaan ehjiä ja tavoitteellisia kotoutumispolkuja, jotka mahdollistavat nopean siirtymisen työelämään ja tukevat osallistumista yhteiskuntaan. Suositusten laatimisessa on kiinnitetty huomiota koulutuksen saatavuuden, asiakaslähtöisyyden ja jatkuvuuden lisäämiseen hankkeessa kotoutumiskoulutuksen kehittämiseksi asetettujen tavoitteiden mukaisesti.

Kotoutumiskoulutuksen vaikuttavuuden osalta on myös keskeistä, miten järjestelmä toimii kokonaisuutena. Kotoutumiskoulutus ei ole kotoutumisen alku eikä loppu. Koulutuksen vaikuttavuuden kehittämisen edellytyksenä on koulutukseen ja koulutuksesta ohjautumisen

² Mallit perustuvat ja niitä on avattu yksityiskohtaisemmin Osallisena Suomessa –arviointiraportissa (Ramboll Management Consulting 2013)

tehostaminen. Oikein kohdenneet palvelut ovat myös kustannustehokkaita ja mahdollistavat maahanmuuttajien nopean pääsyn työmarkkinoille.

Suosituksen tavoitteena asiakaslähtöiset ja ehjät kotoutumispolut

Osallisena Suomessa –hankkeen näkemyksen mukaan ehjien kotoutumispolkujen rakentamista voitaisiin edistää tiivistämällä kunnan, TE-toimiston, koulutuksen järjestäjien ja järjestöjen yhteistyötä erityisesti alkuvaiheen palveluiden osalta. Laadukas osaamis- ja tarvekartoitus, pitkäjänteinen ohjaus ja eri maahanmuuttajaryhmät kattava alkuvaiheen koulutus edistävät tarkoituksenmukaisten jatkokoulujen rakentamista.

Kotoutumislain mukaan kunnalla ja TE-toimistolla on vastuu paikallisten kotoutumispalveluiden järjestämisestä. Osallisena Suomessa -hanke katsoo, että näiden toimijoiden vahva yhteinen panos on edellytys kotoutumisen edistämiseksi. Kunnan ja TE-toimiston saumattomalla yhteistyöllä voidaan kotoutumispolkujen suunnittelussa hyödyntää oikea-aikaisesti ja asiakaslähtöisesti jo käytössä olevia kunnan ja TE-toimiston palvelumahdollisuuksia sekä myös järjestöjen toimintaa. Kartoituksella ja ohjauksella voidaan varmistaa koulutuksen tarvelähtöisyys ja sopivuus, minkä avulla voidaan säästyä turhilta viiveiltä, väärinkäsityksiltä ja turhautumiselta.

Maahanmuuttajat ovat heterogeeninen ryhmä, mikä edellyttää alkuvaiheen jatkumona monipuolista koulutustarjontaa, joka ottaa huomioon erilaiset tarpeet ja elämäntilanteet. Alkuvaiheen koulutuksen jälkeen sekä työmarkkinoille suuntaaville että työmarkkinoiden ulkopuolella oleville maahanmuuttajille tulee olla tarjolla asiakaslähtöisiä koulutusmahdollisuuksia tai mahdollisuuksia siirtyä joustavasti työelämään.

Työ- ja elinkeinohallinnon palveluna toteutettava kotoutumiskoulutus tukee maahanmuuttajien työllistymistä. TE- palvelut on uudistettu vuoden 2013 alusta lukien, ja palvelujen täysimääräinen käyttö myös maahanmuuttaja-asiakkaiden palveluina tukee työllistymisen edellytyksiä. Tällä perusteella kotoutumiskoulutuksen järjestäminen on jatkossakin perusteltua toteuttaa työvoimakoulutuksena ja entisestään vahvistaen koulutuksen työelämäyhteyksiä.

Työmarkkinoiden ulkopuolella väliaikaisesti (esim. kotona lapsia hoitavat vanhemmat) tai pysyvämmän (esim. ikääntyneet) olevien maahanmuuttajien osalta on hankkeen aikana kunnissa luotu koulutuksia, joiden vahvuutena on erityisesti laaja yhteistyö kunnan sisällä ja järjestöjen kanssa. Myös jatkossa tulee turvata työmarkkinoiden ulkopuolella olevien maahanmuuttajien mahdollisuudet esimerkiksi kielitaidon kartuttamiseen.

Kotoutumiskoulutuksen aikana ja sen jälkeen voidaan hyödyntää monia jo olemassa olevia kunnan ja TE-hallinnon kotoutumisen ja työllistymisen edistämisen rakenteita ja palveluita. Jo olemassa olevien palveluiden käyttöä tulee tehostaa ja/tai käyttää toisin tavoin maahanmuuttajien osalta muun muassa yhteistyötä syventämällä sekä osaamista ja toimintakulttuureita kehittämällä.

Edellytyksiä suositusten toimeenpanolle

Osallisena Suomessa –hankkeen kehittämistyön lähtökohtana on ollut etsiä ja kehittää uusia toimintatapoja, joilla voidaan edistää maahanmuuttajien kotoutumista ja työllistymistä. Osallisena Suomessa -kokeiluhankkeissa on kehitetty koulutusmalleja maahanmuuton alkuvaiheeseen ja eri maahanmuuttajaryhmille laajassa eri toimijoiden välisessä yhteistyössä. Hankkeessa on kehitetty pedagogisia käytänteitä, asiakaslähtöisiä sisältöjä ja asiantuntijoiden osaamista. Lisäksi on kehitetty ja selvitetty järjestöjen roolia kotoutumisen edistämiseksi.

Toimintatapoja tarkistamalla on luotu uudenlaisia tekemisen tapoja, joita voidaan hyödyntää hankkeen jälkeen osana normaalitoimintaa. Hankkeessa kehitettyjä paikallisia toimintamalleja voidaan hyödyntää kehittämistyössä myös muilla alueilla ja muissa organisaatioissa. Uusien toimintatapojen kehittyminen edellyttää organisaatioiden ja työyhteisöjen sitoutumista sekä muutoksen johtamista.

On kuitenkin selvää, että toimivan kokonaisuuden edellytyksenä on riittävien resurssien varaaminen maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen järjestämiseen. Suositukset on laadittu vaikeassa julkisen talouden tilanteessa, jossa uusien toimenpiteiden kustannukset pitää arvioida tarkasti. Joiltain osin suositusten toimeenpano edellyttää lisäresursseja. Suosituksissa esitetyillä uudistuksilla on myös mahdollisuus lisätä palveluiden kustannustehokkuutta, kun palveluihin ohjautetaan nopeammin ja tarvelähtöisemmin.

SUOSITUKSET AIKUISTEN MAAHANMUUTTAJIEN KOTOUTUMISKOULUTUKSEN KEHITTÄMISEKSI

1. Vahvistetaan verkostoja osallisuuden ja työllistymisen tukemiseksi

Maahanmuuttajien kotoutuminen tapahtuu vuorovaikutuksessa suomalaisen yhteiskunnan kanssa. Kotoutumiskoulutuksen vaikuttavuuden osalta on keskeistä, millaisen kokonaisuuden kotoutumisen eri palvelut muodostavat ja miten ne vastaavat maahanmuuttajan kotoutumiseen liittyviin tarpeisiin. Luomalla ja hyödyntämällä laajoja viranomaisten, oppilaitosten, järjestöjen sekä työ- ja elinkeinoelämän välisiä verkostoja voidaan tukea kokonaisvaltaisesti maahanmuuttajien kotoutumista. Koulutuksen vaikuttavuus paranisi, mikäli koulutus kytkeytyisi tiiviimmin työelämään ja yhteiskunnan toimintaan. Koulutuksen järjestäjien välisen paikallisen yhteistyön ja työnjaon avulla voitaisiin edistää erityisosaamisen syntymistä.

Suositukses

- Varmistetaan, että kotoutumiskoulutus perustuu laajaan, eri viranomaisten (paikallisesti kunta ja TE-toimisto), oppilaitosten, järjestöjen ja työnantajien - väliseen yhteistyöhön ja vuorovaikutukseen ympäröivän yhteiskunnan kanssa. Kuitenkin viranomaisilla on lainsäädännössä määritelty päävastuu maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi.

- Tehdään koulutuksen toteutuksessa seudullista yhteistyötä ja hyödynnetään myös uutta TE-toimistorakennetta koulutusten alueellisen koordinoinnin vahvistamiseksi.
- Hyödynnetään kotouttamisen osaamiskeskuksen roolia verkostojen rakentamisessa monipuolisesti. Alueatasolla voidaan hyödyntää TE-toimistojen yhteydessä toimivan työvoima- ja yrityspalveluneuvottelukunnan roolia. Edistetään kunnissa eri hallinnonalojen välistä yhteistyötä koulutuksen järjestämisessä sekä kannustetaan kuntia keskinäiseen yhteistyöhön hyvien käytäntöjen ja kokemusten levittämiseksi.
- Toteutetaan koulutusta kunnissa ja oppilaitoksissa yhteistyössä järjestöjen kanssa. Hyödynnetään järjestöjen vahvuudet kotoutumisen ja sosiaalisen voimaantumisen edistämässä. Järjestöillä on merkittävä rooli hyvinvoinnin ja motivaation ylläpitämisen sekä työelämäosaamisen kehittämisen paikkoina. Järjestöjen vahvuutena viranomaistoimintaan verrattuna ovat mahdollisuudet tarjota vertaistukea, matalan kynnyksen toimintaa ja omakielisiä palveluita. Järjestöjen toiminnan jatkuvuus edellyttää järjestöjen toiminnan resurssien turvaamista sekä erilaisten rahoitusmuotojen kehittämistä ja hyödyntämistä (perus- ja hankerahoitus sekä ostopalvelutoiminta).

Osallisena Suomessa: Kumppanuutta kotouttamisen kentillä –selvitys - esimerkkejä viranomaisten ja järjestöjen yhteistyöstä

- Luodaan verkostoja työ- ja elinkeinoelämän kanssa maahanmuuttajien työllistymisen edistämiseksi ja hyödynnetään verkostoja koulutuksen suunnittelussa ja toteuttamisessa niin, että koulutuksessa pystytään huomioimaan nykyistä paremmin myös työnantajien tarpeet. Hyödynnetään yhteistyössä esimerkiksi kummiyritys –toimintaa.

Osallisena Suomessa esimerkkikokeiluja: Hämeenlinnan, Kuopion, Meri-Lapin – ja Raaseporin – hankkeet

2. Luodaan kotoutumisen alkuvaiheen palvelukokonaisuus

Perustietojen ja –taitojen saaminen suomalaisesta yhteiskunnasta luo pohjan kotoutumiselle. On tärkeää, että kaikille maahanmuuttajille on tarjolla mahdollisuuksia oppia vähintään suomen / ruotsin kielen perusteet ja saada perustietoja suomalaisesta yhteiskunnasta. Onnistunut alkuvaiheen tarve- ja osaamiskartoitus sekä pitkäjänteinen ohjaus edistävät koulutuksen tarvelähtöisyyttä ja sopivuutta, minkä avulla voidaan säästyä turhilta viiveiltä, vääriin palveluiden ohjautumiselta ja palveluiden tyhjäkäytöltä. Maahanmuuttajilla on jo paljon osaamista ja esimerkiksi kielitaitoa, joita ei vielä riittävästi tunnisteta.

Viime vuosina on kehitetty palveluita kotoutumisen alkuvaiheen tukemiseksi. Tulevina vuosina tulisi tehostaa alkuvaiheen palveluiden kokonaisvaltaista koordinointia ja selvittää alkuvaiheen viranomaisvastuita.

Koordinoidulla alkuvaiheen palvelukokonaisuudella luotaisiin perusrakenne, jonka toimesta maahanmuuttajille olisi tarjolla ainakin perustietoa yhteiskunnan palveluista ja toiminnasta sekä suomen / ruotsin kielen alkeet. Tämä edistäisi yhdenvertaisuutta kotoutumisessa ja ehkäisisi yhteiskunnan ulkopuolelle ajautumista.

Kunnan, TE-toimiston, koulutuksen järjestäjien, järjestöjen sekä työ- ja elinkeinoelämän yhteistyö vahvistaisi alkuvaiheen kokonaisuutta ja edistäisi ehjien kotoutumispolkujen syntymistä. Pysyvä alkuvaiheen palvelurakenne edellyttäisi ja mahdollistaisi maahanmuuttajien ohjauksen ja neuvonnan erityisosaamisen kehittämisen ja kehittymisen.

Suosituks

- Kehitetään kotoutumiskoulutusta kokoamalla maahanmuuton alkuvaiheen kotoutumispalveluista viranomaisten verkostoyhteistyönä alkuvaiheen palvelukokonaisuus, jonka kohderyhmänä ovat kaikki maahanmuuttajat. Yksilölliset palvelut määritellään maahanmuuttajan elämäntilanteen ja palvelutarpeen mukaan. Lisäksi tuetaan omatoimista kielienopiskelua internet-pohjaisten opiskelumateriaalien avulla.
- Alkuvaiheen palvelukokonaisuus koostuisi kartoittavasta ja ohjaavasta toiminnasta, jossa yhdistyisi pitkäjänteinen ohjaus ja muun muassa kotoutumislain mukainen alkukartoitus, kotoutumissuunnitelma ja osaamisen tunnustamiseen liittyviä palveluita. Alkuvaiheen palvelukokonaisuuden osana järjestettäisiin kotoutumiskoulutuksen nk. ”johdantomoduuli”, joka sisältäisi perustietoja yhteiskunnasta ja suomen / ruotsin kielen alkeiden opetusta. Osana alkuvaiheen palvelukokonaisuuden kehittämistä tulee yhtenäistää alkukartoitusten sisältöjä ja prosesseja valtakunnallisesti.
- Alkuvaiheen palvelukokonaisuuden toimeenpanosta vastaisivat kunta ja TE-toimisto yhteistyössä eri palveluntuottajien ja järjestöjen kanssa. Jatkossa tulee selvittää yksityiskohtaisemmin, miten alkuvaiheen palveluiden järjestämisvastuut jakautuvat ja mitkä ovat alkuvaiheen palvelukokonaisuuden kustannusvaikutukset. Jatkoselvittämisen pohjaksi hanke esittää mallia, jossa TE-toimiston kokonaisvastuulla olisi työikäisten maahanmuuttajien ohjauksen järjestäminen ja osaamisen kartoittaminen. Kunta vastaisi alkuvaiheen koulutusmoduulin järjestämisestä sekä perheiden ja ei –työikäisten kotoutumisen edistamisestä. Suomen Kuntaliitto kuitenkin katsoo, että tämänhetkessä taloudellisessa tilanteessa esitys on vaikeasti toteutettavissa.
- Vastuiden uudelleen organisoinnilla on tarkoitus tehostaa sekä kunnan että TE-toimiston läsnäoloa kotoutumispalveluiden alkuvaiheessa. Toimijoiden selkeä vastuunjako ja vahva yhteistyö alkuvaiheessa edesauttaa kaikkien kotoutumispalveluiden piiriin kuuluvien maahanmuuttajien saamista palveluiden piiriin. Lisäksi etuna on, että yhteisen alkuvaiheen kautta voidaan maahanmuuttajat ohjata eteenpäin tarveperusteisesti sekä kunnan että TE-toimiston palveluihin. Osana alkuvaihetta järjestettävällä lyhyellä kotoutumiskoulutuksen ”johdantomoduulilla” voitaisiin parantaa suomalaista yhteiskuntaa koskevan perustiedon ja suomen / ruotsin kielen perusteiden opetuksen saatavuutta.
- Alkuvaiheen kokonaisuudessa järjestöille määriteltäisiin selkeämpi rooli kotoutumisen edistämässä, joka voisi olla esimerkiksi yhteistyötä koulutuksen toteuttamisessa tai

omakielistä neuvontaa. Myös järjestöjen tarjoamat matalan kynnyksen palvelupisteet ja toimintamallit voisivat olla osa alkuvaiheen palvelukokonaisuutta. Matalan kynnyksen toiminnot tukevat uuden kielen ja kulttuurin omaksumista, kontaktien ja verkostojen luomista sekä elämänhallinnan ja arkitaitojen lisääntymistä. Ne tukevat ja täydentävät viranomaisten tarjoamia palveluita.

- Kerätään kunnissa koordinoitusti tietoa kunnan alueella järjestettävistä ryhmätoiminnoista ja informoidaan niistä kootusti alkuvaiheen palvelukokonaisuuden ja muiden, kohderyhmän tavoittavien kanavien kautta. Hyödynnetään myös sähköisiä oppimisympäristöjä ja tiedotetaan verkko-opiskelumahdollisuuksista (esim. www.kotisuomessa.fi) esimerkiksi työssä oleville maahanmuuttajille ja heidän työnantajilleen.
- Hyödynnetään kotoutumisen alkuvaiheen palvelukokonaisuuden suunnittelussa työvoiman palvelukeskusten kaltaista toimintamallia sekä ALPO- ja Osallisena Suomessa -hankkeen kokemuksia soveltuvin osin:
  - i. Alkuvaiheen (omakieliset) koulutuspaketit järjestöjen toteuttamina.
Osallisena Suomessa esimerkkikokeiluja: Turun ja Kuopion hankkeet
  - ii. Verkostomainen kunnan eri toimialojen yhteinen koulutusmalli.
Osallisena Suomessa esimerkkikokeiluja: Pudasjärven hanke
  - iii. Alkukartoitus ja asiakaslähtöisyyden tehostaminen.
Osallisena Suomessa esimerkkikokeiluja: Vaasan alkukartoitushanke
  - iv. Alkuvaiheen kotoutumiskoulutus.
Osallisena Suomessa esimerkkikokeiluja: Vaasan karavaanikurssit
- Huolehditaan alkuvaiheen jatkumosta 1) hyödyntämällä asiakkaan palvelutarpeen mukaisesti laaja-alaisesti uudistettuja TE-palveluja työmarkkinoille suoraan suuntaavien osalta 2) luomalla kunnissa alkuvaiheen jatkumona opiskelumahdollisuuksia työmarkkinoiden ulkopuolella oleville maahanmuuttajille ja 3) luomalla polkuja työmarkkinoille yhteistyössä alueen työ- ja elinkeinoelämän kanssa.

3. Lisätään kotoutumiskoulutuksen räätälöintiä ja työelämäyhteyksiä

Työelämälähtöisyys on työvoimakoulutuksena järjestettävän kotoutumiskoulutuksen vahvuus ja tätä perustaa tulee edelleen vahvistaa. Koulutuksen räätälöintiä ja työelämäyhteyksiä lisäämällä voidaan edistää maahanmuuttajien työllistymisen edellytyksiä. Koulutusta tulisi järjestää nykyistä monipuolisemmin ja myös esimerkiksi osa-aikaisena koulutuksena ja iltapointoina. Kotoutumiskoulutuksen opetus suunnitelman perusteet painottavat opetuksen toteuttamisessa lähtötason arviointia ja oikean opintopolun sekä eriyttämisen merkitystä.

Suositukseset

- Varataan kotoutumiskoulutukselle riittävät resurssit. Resurssitarpeet tulee huomioida sekä koulutuksen hankintaan suunnattavissa määrärahoissa että ELY-keskusten henkilöstöresursseissa. Koulutusta tulee myös seurata ja arvioida.

- Varmistetaan ELY-keskusten koulutushankinnoilla monipuolinen ja pitkäjänteinen kotoutumiskoulutuksen tarjonta, joka mahdollistaa etenemisen peruspolun lisäksi myös hitaammin tai nopeammin opiskelijan tarpeiden mukaisesti.
- Hankitaan työelämään suuntaaville maahanmuuttajille työelämäpainotteisia kotoutumiskoulutuksia, joissa huomioidaan opiskelijan aiempi osaaminen ja joihin yhdistyy työelämän kieli- ja viestintätaitoa kehittäviä sisältöjä. Käytetään mahdollisuuksien mukaan pitkiä kapasiteettihankintoja. Tehdään koulutusten suunnittelussa ja toteuttamisessa tiivistä yhteistyötä työnantajien kanssa.
- Järjestetään työvoimakoulutuksen järjestettävää kotoutumiskoulutusta erityistä tukea tarvitseville maahanmuuttajille ja huomioidaan tehostetun tuen tarpeet koulutuksessa.
- Järjestetään kotoutumiskoulutusta nykyistä laajemmin myös osa-aikaisena ja iltapetoksena. Osa-aikaiseen koulutukseen voitaisiin yhdistää esimerkiksi työkokeilua. Hankitaan koulutusta nykyistä laajemmin myös TE-hallinnon ja työnantajien yhteishankintoina sekä TE-hallinnon ja kunnan yhteistyössä. Tehdään seudullista yhteistyötä koulutuksen järjestämisessä ja koordinoidaan koulutuksia alueellisesti ja paikallisesti.
- Kehitetään ELY-keskuksissa kotoutumiskoulutuksen hankintaprosesseja- ja osaamista. Hyödynnetään koulutushankintojen suunnittelussa tietoa koulutukseen hakeutuvien maahanmuuttajien kielitaidon lähtötasosta ja alueellisista työvoimatarpeista.
  - Valtakunnallistetaan ja vakinaistetaan kielitaidon alkutestaukseen kehitetty Testipiste ja koulutukseen ohjauksen väline Koulutusportti. Hyödynnetään Testipisteen ja Koulutusportin tuottamaa tietopohjaa koulutusten suunnittelussa ja hankinnassa.
  - Hyödynnetään myös ammattibarometrin tietopohjaa alueellisista työvoimatarpeista koulutushankintojen suunnittelussa.
  - Vahvistetaan tukea ELY-keskusten hankintaosaamisen kehittämiseen mm. levittämällä valtakunnallisesti hyviä koulutusmalleja, hankintakäytäntöjä ja rakentamalla kotoutumiskoulutuksen hankintoja toteuttavien henkilöiden verkostoja.
  - Kehitetään käytäntöjä laadun arvioimiseksi (esim. kriteerit kouluttajien osaamisesta, työelämärelevanssista, ohjauksesta) kotoutumiskoulutuksen hankinnassa. Hyödynnetään kouluttajien osaamisen arvioinnissa pohjoismaisen aikuiskoulutusverkoston Alfarådetin laatimaa suositusta aikuisten maahanmuuttajien kielinopettajien osaamisalueista.³
- Madalletaan kynnystä siirtyä kotoutumiskoulutuksesta muuhun työvoimakoulutukseen järjestämällä ammattiin suuntautuvaan koulutusta, johon yhdistyy kielioipintoja.
- Tuetaan kielitaidon kehittymistä myös osana ammatillista koulutusta.
- Lisätään oppilaitoksissa mahdollisuuksia täydennys- ja pätevyyskoulutukseen maahanmuuttajille.

³ www.alfaradet.net

Osallisena Suomessa esimerkkikokeiluja: Hämeenlinnan, Kuopion, Vaasan, Meri-Lapin – ja Raaseporin –hankkeet, Tampereen yliopiston kuulumisia – hanke

4. Tarkistetaan luku- ja kirjoitustaidon koulutuksen järjestämisvastuita

Aikuisten maahanmuuttajien luku- ja kirjoitustaidon koulutusta on pitkään järjestetty työvoimakoulutuksena. Tähän koulutukseen osallistuvilta on usein puuttunut myös perusopetuksen päättötodistus. Aikuisten luku- ja kirjoitustaidon opetus on osa aikuisten perusopetusta, josta vastaa opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonala. Opetus- ja kulttuuriministeriö on asettanut työryhmän jonka tehtävänä on laatia ehdotukset pysyviksi järjestämis- ja rahoituskeinoiksi oppivelvollisuusiän ylittäneiden maahanmuuttajien perusopetuksen suorittamiseen. Tavoitteena on tukea joustavien koulutuspolkujen rakentamista oppivelvollisuusiän jälkeen tulleille nuorille, joilta puuttuu luku- ja kirjoitustaito ja peruskoulun päättötodistus. Toteutuksessa tulee huomioida ja edistää aikuisten luku- ja kirjoitustaidottomien työelämäpolkujen rakentamista yhteistyössä työhallinnon kanssa.

Suositukses

- Luku- ja kirjoitustaidon koulutuksen järjestämisvastuukysymys ratkaistaan osana opetus- ja kulttuuriministeriön asettaman työryhmän toimintaa, jonka tehtävänä on laatia ehdotukset pysyviksi järjestämis- ja rahoituskeinoiksi oppivelvollisuusiän ylittäneiden maahanmuuttajien perusopetuksen suorittamiseen.
- Osallisena Suomessa –hanke pitää tärkeänä, että kehitettävissä ratkaisuisa huomioidaan kohderyhmän erilaiset tarpeet ja lähtökohdat.

5. Järjestetään koulutusta työmarkkinoiden ulkopuolella oleville: kotivanhemmat, ikääntyneet, opiskelijat

Sukupuolten välistä tasa-arvoa sekä elämäntilanteesta ja iästä riippumatonta yhdenvertaisuutta edistetään tarjoamalla myös työmarkkinoiden ulkopuolella oleville maahanmuuttajille mahdollisuuksia kielienoppimiseen. Kotivanhempien siirtymistä työmarkkinoille voidaan tukea mahdollistamalla kieliopinnot sinä aikana kun lapsia hoidetaan kotona. On tarpeen selvittää perheille maksettavien etuuksien (erit. kotihoidontuki) ja osa-aikaisen kielen opiskelun yhteensovittamisen mahdollisuudet. Vanhempien kotoutumista tukemalla edistetään myös lasten kotoutumista.

Perhelähtöisyys toimintojen suunnittelussa on tärkeää. Sekä maahanmuuttajaisille että –miehille ja ikääntyneille maahanmuuttajille tulee olla tarjolla kotoutumista edistäviä ryhmätoimintoja.

Suositukses

- Varmistetaan kunnissa, että kotona lapsia hoitavilla vanhemmilla on mahdollisuuksia kehittää kielitaitoa, hankkia perustietoja ja osallistua kodin ulkopuoliseen toimintaan. Erityisesti tulee varmistaa maahanmuuttajanaisten mahdollisuudet kielen oppimiseen sekä

myöhemmin työelämään tai jatkokoulutukseen siirtymiseen. Tämä on suomalaiselle yhteiskunnalle keskeinen tasa-arvokysymys. Tulevalla rakennerahistokaudella tämä on tärkeä painopiste.

- Luodaan koulutuksen järjestämis- ja rahoitusmalli kotivanhempien koulutuksen toteuttamiseksi. Koulutuksen toimivuuden edellytyksenä on, että opetuksen yhteydessä ratkaistaan lastenhoitoon liittyvät kysymykset. Hyödynnetään kuntien kokemuksia esimerkiksi avointen päiväkotien, asukaspuistojen ja perhekeskusten sekä oppilaitosten ja järjestöjen yhteistyöstä kotivanhempien koulutuksen järjestämisessä. Luodaan verkko- ja etäopiskelumahdollisuuksia myös kotivanhemmille. Selvitetään sosiaalietuuksien (erityisesti kotihoidontuki) yhteensovittamista osa-aikaisen kotoutumiskoulutuksen kanssa.

Osallisena Suomessa esimerkkikokeiluja: Vantaan, Espoon, Turun ja Kuopion hankkeet

- Tarjotaan ikääntyneille maahanmuuttajille esimerkiksi vapaan sivistystyön puitteissa ja järjestöjen kanssa mahdollisuuksia kodin ulkopuoliseen, hyvinvointia lisäävään toimintaan. Kodin ulkopuolisten verkostojen puuttuessa ikääntyneillä maahanmuuttajilla on riski eristäytyä kotiin.

Osallisena Suomessa esimerkkikokeiluja: Kuopion hanke

- Taataan ulkomaisille korkeakouluopiskelijoiden mahdollisuudet opiskella suomen ja ruotsin kieltä. Edellytetään tutkinto-ohjelmissa riittävää kotimaisten kielten taitoa, jotta ulkomaisilla opiskelijoilla olisi paremmat mahdollisuudet työllistyä Suomessa valmistumisensa jälkeen. Parannetaan mahdollisuuksia suorittaa työelämäharjoitteluita opiskelujen aikana.

Osallisena Suomessa esimerkkikokeiluja: Vaasan kesäkoulu

6. Turvataan mahdollisuus kielivalintaan kotoutumiskoulutuksessa

Suomen ruotsinkielisiltä ja kaksikielisiltä alueilta löytyy hyviä esimerkkejä kotoutumisesta ja työllistymisestä ruotsin kielellä. Myös Via Svenska – Den Svenskspråkiga Integrationsvägen - tutkimuksessa⁴ on osoitettu, että kotoutuminen on mahdollista ruotsin kielellä sekä vahvistaa yksilöiden ja perheiden sosiaalisia verkostoja. Joissakin kunnissa työllistymisen kannalta on välttämätöntä osata vähintään alkeet molemmista kotimaisista kielistä.

Suositukses

- Jatketään kuntien ja TE-toimistojen yhteistyönä ruotsin kielisten kotoutumispolkujen rakentamista ja jaetaan tietoa mahdollisuuksista kotoutua suomen ja ruotsin kielellä. Maahanmuuttajalla on oltava mahdollisuus tietoiseen kielivalintaan ja tarvittaessa sen mukaiseen ruotsinkieliseen tai kaksikieliseen kotoutumiskoulutukseen. Asiasta tulisi keskustella maahanmuuttajan kanssa ja viranomaisilla tulee olla toteutukseen myös välineitä (hankintaresurssi ja kouluttajat).
- ELY-keskusten tulisi kilpailuttaa ruotsinkielinen kotoutumiskoulutus omana kokonaisuutenaan. Usein toteutus edellyttää laajempaa alueellista tarkastelua koko TE-toimiston alueella ja

⁴ Karin Creutz & Mika Helander, Magma 2012

mahdollisesti myös etäopiskelumahdollisuuksien hyödyntämistä. Kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaan ruotsin kieli voi sisältyä koulutukseen valinnaisena kielenä, millä voi olla erityistä merkitystä esimerkiksi palvelualalle suuntaavien osalta.

Delaktig i Finland -esimerkkikokeiluja: Rannikko-Pohjanmaan KS-kuntien, pääkaupunkiseudun, Raaseporin ja Vaasan hankkeet

7. Kehitetään koulutuksen laatua ja asiantuntijoiden osaamista

Asiantuntijoiden osaamisen ja toimintatapojen kehittäminen on laadukkaan kotoutumiskoulutuksen edellytys. Kuluneina vuosina kehittämistyötä on tehty paljon ja kehittämistyötä tulee myös jatkaa. Rakenteellisten ratkaisujen tulee luoda puitteet laadun kehittämiseksi. Toimintatapojen- ja kulttuurien muutos vaatii kuitenkin aktiivista ja pitkäjänteistä työtä rakenteiden sisällä. Osaamisen kehittämisen tukena voidaan hyödyntää vuonna 2014 työnsä aloittavaa kotouttamisen osaamiskeskusta

Suositukseset

- Tarkastellaan kotoutumispalveluita toteuttavissa organisaatioissa toimintatapoja ja toimintakulttuureita sekä luodaan mahdollisuuksia ammattitaidon edelleen kehittämiseen. Järjestetään henkilöstökoulutuksen osana monikulttuurisuuskoulutusta.
- Arvioidaan toimintaa jatkuvasti esimerkiksi asiakaspalautetta hyödyntäen. Kehitetään kotoutumiskoulutuksen seurannan ja arvioinnin tapojen soveltuvuutta maahanmuuttajille yhteistyössä koulutuksen hankkijoiden, toteuttajien ja maahanmuuttajien kanssa. Hyödynnetään arvioinnin ja seurannan tietoa toiminnan laadun kehittämisessä.
- TE-toimistojen palveluprosessia on uudistettu vuoden 2013 alussa. Maahanmuuttaja – asiakkaiden palveluihin ohjautumisen, palvelujen käyttöön ja asiakkuusprosessin etenemisen seurantaan tulee TE-palveluiden osalta kohdentaa seuranta. Henkilöstön osaaminen tulee varmistaa henkilöstökoulutuksessa kaikilla palvelulinjoilla. TE- toimistojen tasa-arvo-, yhdenvertaisuus- ja henkilöstösuunnitelmissa tulee huomioida maahanmuuttajataustaiset henkilöt.
- Luodaan kotoutumiskoulutuksessa ja luku- ja kirjoitustaidon koulutuksessa työskenteleville opettajille täydennyskoulutuksen mahdollisuuksia.
- Järjestetään ruotsi toisena kielenä opettajien koulutusta, jotta voidaan kehittää ruotsinkielistä kotoutumiskoulutusta.
- Asiantuntijoiden täydennyskoulutuksen suunnittelussa ja toteutuksessa painotetaan koko yhteisön kouluttamista ja siihen ohjataan resursseja. Täydennyskoulutusta toteutetaan siten, että se kytkeytyy toimijoiden omaan työhön ja edelleen toimintakulttuurien muuttamiseen
- Vakiinnutetaan maahanmuuttajataustaisen opetus- ja ohjaushenkilöstön SPECIMA – täydennyskoulutus. Täydennyskoulutuksen avulla voidaan lisätä maahanmuuttajataustaisten henkilöiden kelpoisuuksia ja valmiuksia opetus- ja ohjaustehtäviin.

- Kehitetään kotoutumiskoulutusta kertyneiden kokemusten ja oppien pohjalta sekä luodaan uusia tapoja tukea koulutuksen kautta osallisuutta suomalaiseen yhteiskuntaan. Kiinnitetään osaamisen kehittämisessä huomiota muun seuraaviin kehittämiskohteisiin:
  - i. ennakoiva ohjaus ja neuvonta
  - ii. asiakaslähtöisyys – yksilölliset tarpeet
  - iii. toiminnallinen pedagogiikka, luokkahuoneen ulkopuolelle suuntaaminen, uudenlaiset opetusmetodit
  - iv. moniammattillinen yhteistyö ja yhteistyö järjestöjen kanssa
  - v. oppimisvaikeuksien tunnistaminen ja tukeminen
  - vi. arviointi

LAPSET JA NUORET

Kieli- ja kulttuuritietoisuus varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa

Varhaiskasvatus, esi- ja alkuopetus sekä perusopetus ovat luontaisia paikkoja edistää maahanmuuttajataustaisten lasten kielen kehitystä ja osallisuuden rakentumista. Yhdenvertaisuuden ja koulutuksellisen tasa-arvon kannalta on tärkeää tukea yli 3-vuotiaiden maahanmuuttajalasten osallistumista koko- tai osa-aikaiseen päivähoitoon tai avoimeen päiväkotii- tai leikkitoimintaan sekä esiopetukseen.

Osallisena Suomessa –kokeiluhankkeissa on edistetty maahanmuuttajataustaisten lasten kotoutumista ja osallisuutta luomalla neuvolaan, varhaiskasvatukseen, esiopetukseen ja perusopetukseen kieli- ja kulttuuritietoisia toimintatapoja. Kieli- ja kulttuuritietoisuus osana lasten palveluita tukee S2-opettajien ja oman äidinkielen opettajien työtä. Lähtökohtana on ollut jokaisen lapsen yksilöllisten tarpeiden huomioonottaminen, minkä kautta on voitu paremmin tukea maahanmuuttajalasten kaksi-/monikielisyyden kehittymistä ja osallisuuden vahvistumista. Hankkeissa on kehitetty asiantuntijoiden osaamista ja kasvatuskumppanuutta vanhempien kanssa. Keskeistä on ollut myös neuvolan, varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja perusopetuksen välinen yhteistyö.

Osallisena Suomessa lasten esimerkkikokeiluja: Helsingin, Vantaan ja Vaasan varhaiskasvatuksen hankkeet.

Oppivelvollisuuden loppuvaiheessa tai sen jälkeen Suomeen muuttaneet

Suomeen muuttaa vuosittain nuoria perusopetuksen loppuvaiheessa tai sen jälkeen. Osalla nuorista saattaa olla perusopetuksen päättötodistus omasta maastaan, osalla koulutusta voi olla hyvinkin vähäinen. Tällä hetkellä koulutusjärjestelmämme ei riittävästi tunnista tämän ryhmän koulutustarpeita. Nuorten kotoutumisen kannalta on äärimmäisen tärkeää löytää ne koulutukselliset

ja muut ratkaisut, joiden avulla voidaan tukea heidän siirtymistään kohti itsenäistä elämää heille vieraassa ympäristössä.

Osallisena Suomessa –kokeiluhankkeissa on kehitetty koulutuksen ja ohjauksen malleja nuorille, jotka ovat muuttaneet Suomeen perusopetuksen loppuvaiheessa tai sen jälkeen. Opetus- ja kulttuuriministeriö on lokakuussa 2013 asettanut työryhmän, jonka tehtävänä on laatia ehdotus pysyvistä järjestämis- ja rahoituskeinoista oppivelvollisuusiän ylittäneiden maahanmuuttajien perusopetuksen oppimäärän suorittamiseksi. Työryhmä hyödyntää työssään Osallisena Suomessa –kokeiluhankkeiden kokemuksia.

Osallisena Suomessa esimerkkikokeiluja: Helsingin, Vantaan, Espoon, Kuopion, Vaasan ja Tampereen nuorten hankkeet

Maahanmuuttajanuoret lukiossa ja ammatillisessa koulutuksessa

Maahanmuuttajanuoret ovat väestöosuuteensa nähden aliedustettuina lukiossa. Koulutuksellisen tasa-arvon edistämisen kannalta on tärkeää, että maahanmuuttajien osallistumista lukiokoulutukseen tuetaan.

Osallisena Suomessa –kokeiluhankkeissa on kehitetty lukiokoulutukseen valmistavaa koulutusta ja lukio-opintojen aikaisia tukitoimia. Maahanmuuttajien lukiokoulutukseen valmistavan koulutuksen lainsäädännön ja opetussuunnitelman perusteiden on tarkoitus astua voimaan vuonna 2014.

Toisen asteen oppilaitoksissa (lukio- ja ammatillinen koulutus) tulee kehittää suomi/ruotsi toisena kielenä –opetuksen toimintatapoja hyödyntämällä tehokkaammin nykyisiä resursseja. Samalla tulee kehittää myös toisen asteen opetus- ja ohjaushenkilöstön osaamista.

Osallisena Suomessa esimerkkikokeiluja: Helsingin ja Vantaan lukiohankkeet

Lapset ja nuoret / suositukset

- Varmistetaan, että koko opetushenkilöstö saa osana perus- ja täydennyskoulutusta riittävät tiedot ja taidot monilukutaidon, kulttuurisen monimuotoisuuden ja kielitietoisuuden edistämiseen.
- Kehitetään varhaiskasvatuksen toimintatapoja niin, että ne tukevat maahanmuuttajataustaisten lasten oman äidinkielen ylläpitämistä ja kehittämistä sekä suomen/ruotsin kielen oppimista.
- Vahvistetaan kasvatuskumppanuuden käytäntöjä varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa erityisesti maahanmuuttajalasten ja heidän perheidensä kanssa tehtävässä työssä.
- Luodaan pysyvät ratkaisut oppivelvollisuusiän ylittäneiden maahanmuuttajien perusopetuksen järjestämisestä ja rahoituksesta vuoteen 2015 mennessä. Opetus- ja kulttuuriministeriö on asettanut työryhmän, jonka tehtävänä on valmistella ehdotukset pysyviksi järjestämis- ja rahoituskeinoiksi 31.5.2014 mennessä.

- Tunnistetaan oman äidinkielen opetuksen merkitys opinnoissa menestymisessä ja osana kaksisuuntaista kotoutumista. Edistetään oman äidinkielen opetuksen saatavuutta paikallisesti nykyisillä resursseilla.
- Kehitetään lukiossa ja ammatillisessa koulutuksessa suomi / ruotsi toisena kielenä –opetuksen toimintatapoja hyödyntämällä tehokkaammin nykyisiä resursseja.
- Toteutetaan maahanmuuttajille ja vieraskielisille järjestettävän lukiokoulutuksen valmistavaa koulutusta eduskunnan käsittelyssä olevan hallituksen esityksen (HE 118/2013) mukaisesti.
- Vahvistetaan nuorten koulutuksessa työelämäyhteyksiä sekä luodaan ratkaisuja oppimisvaikeuksien tunnistamiseksi ja ratkaisemiseksi.

LOPUKSI

Osallisena Suomessa-hankkeessa on kolmen vuoden aikana toteutettu laaja kirjo kotoutumiskoulutuksen kehittämishankkeita. Niihin ovat osallistuneet sadat, hyvin erilaisen taustan omaavat maahanmuuttajat, joista monet ovat löytäneet polkuja eteenpäin suomalaisessa yhteiskunnassa. Kokeilut ovat tuottaneet uusia verkostoja, vahvistaneet yhteisiä toimintatapoja ja lisänneet eri toimijoiden välistä vuoropuhelua. Kokemukset ovat hyödynnettävissä ja levitettävissä laajasti riippumatta siitä, miten rakenteita tai lainsäädäntöä uudistettaisiin.

Nämä suositukset pohjautuvat kaikille näille ja aiemmille kokemuksille kotoutumiskoulutuksesta ja sen kehittämistarpeista. Lasten ja nuorten kohdalla varhaiskasvatus ja perusopetus muodostavat vahvan pohjan, täydennettyinä suositusten mukaisesti. Erityisesti on vahvistettava monikulttuurisuutta ja kielitietoisuutta lasten kasvuympäristöissä, sekä varmistettava maahanmuuttajalasten tarvitsema erityinen tuki.

Aikuisten kotoutumiskoulutuksen kehittämiseksi hanke esittää myös osittain rakenteellista uudistamista, tai oikeastaan kotoutumislain mukaisen, monialaisen ja verkostomaisen toimintatavan syventämistä. Syventämällä TE-toimiston, kunnan, koulutuksen järjestäjien, kansalaisyhteiskunnan sekä työ- ja elinkeinoelämän yhteistyötä suosituksissa esitetyllä tavalla tavoitellaan kotoutumiskoulutuksen vaikuttavuuden parantamista.

Suosituksen toimeenpano todennäköisesti edellyttää taloudellisia lisäpanostuksia kotoutumisprosessin alkuvaiheeseen. Näillä voidaan kuitenkin nopeuttaa maahanmuuttajien väyliä osallisuuteen ja suomalaiseen työelämään. Maahanmuuttajien potentiaalinen parempi hyödyntäminen suomalaisessa yhteiskunnassa tukee hallituksen rakennepoliittisen ohjelman pyrkimyksiä julkisen talouden kestävyysvajeen korjaamiseksi. Suositusten toimeenpanon edellyttämät lisäresurssit maksavat itsensä takaisin, sillä ne lisäävät maahanmuuttajien osallistumista työelämään. Se, että maahanmuuttaja voi olla osallisena Suomessa on kaikkien täällä asuvien ja tänne muuttavien etu.